

ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ ВІД СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНОГО ПОСЯГАННЯ

Орловський Богдан Михайлович

аспірант кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики
Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Розбудова в Україні демократичної та соціальної держави в умовах правової євроінтеграції передбачає, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю і їх захист є пріоритетним напрямком кримінально-правової політики української держави. В рамках цього постає питання про необхідність ефективного забезпечення правового регулювання обставин, що виключають злочинність діяння у кримінальному праві України, як гарантії захисту громадянами своїх конституційних прав та свобод на рівні міжнародних стандартів.

Дослідженням системи обставин, що виключають злочинність діяння у різний час займалися такі українські та вітчизняні вчені як П. П. Андрушко, Ю. В. Баулін, Л. Є. Владимиров, Л. І. Гусар, М. Д. Дурманов, В. Н. Козак, П. С. Матишевський, Н. Н. Паше-Озерський, І. І. Слущкий, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, І. С. Тишкевич, І. В. Ткаченко, Т. Г. Шавгулідзе, М. І. Якубович та багато інших. В даних тезах автор, спираючись на попередні дослідження, намагається розглянути і проаналізувати сучасну систему обставин, що виключають злочинність діяння та виділити із їх складу певну групу - «обставини, що виключають злочинність діяння від суспільно небезпечного посягання». Також автор досліджує обставини, які входять до цієї групи та розглядає спільні та відмінні риси між ними. Виділення цієї групи обставин є теоретичним критерієм для їх класифікації та допоможе розмежувати дії громадян при захисті від суспільно небезпечного посягання із відповідними діями спеціально уповноважених осіб (працівників правоохоронних органів, військовослужбовців).

Обставини, що виключають злочинність діяння представляють собою передбачені Кримінальним кодексом України (далі - КК України), а також іншими законодавчими актами зовнішньо схожі зі злочинами суспільно корисні (соціальна прийнятні) і правомірні вчинки, які здійснюються за наявності певних підстав та виключають злочинність діяння, а тим самим і кримінальну відповідальність особи за заподіяну шкоду. Сучасна система розглядуваних обставин передбачена як КК України (наприклад ст. 36 «Необхідна оборона», ст. 37 «Уявна оборона» тощо) так і іншими законодавчими актами (наприклад

здійснення службових повноважень, яке передбачене Законами України «Про міліцію», «Про Службу безпеки України»; згода потерпілого на заподіяння шкоди на спортивних змаганнях тощо).

В залежності від різних критеріїв можна виділяти певні групи обставин, що виключають злочинність діяння. Автор розглядає ті обставини, які виникають при захисті особи від суспільно небезпечного посягання. До них відносяться необхідна оборона, уявна оборона та здійснення службових повноважень у формі застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї спеціально уповноваженими особами держави. Спільною рисою для вказаних вище обставин, яка дозволяє автору поєднати їх у одну групу є правова підстава, на основі якої вони здійснюються - суспільно небезпечне посягання, яке направлене на заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особи, що захищається, або іншої особи, суспільним інтересам чи інтересам держави. Суспільно небезпечним посяганням є злочинне діяння, ознаки якого передбачені у КК України. Закон прямо не визначає таке посягання злочином, оскільки правомірним суспільно корисним вчинком є захист не тільки від діяння, яке в кримінально-правовому значенні є злочином, а і від суспільно небезпечного посягання неосудної особи або особи, яка не досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Такі суспільно небезпечні посягання у зв'язку з відсутністю суб'єкта злочину не визнаються злочином.

Тому, на думку автора, розглядувані три обставини, що виключають злочинність діяння можна об'єднати в одну групу - «обставини, що виключають злочинність діяння від суспільно небезпечного посягання». Різниця між цими обставинами полягає у суб'єкті та меті їх здійснення. Так при необхідній обороні суб'єктом, який здійснює захист від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди є звичайний громадянин (приватна особа), а при здійсненні службових повноважень, яке передбачає застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї з метою попередження, припинення або захисту від правопорушень і злочинів - спеціально уповноважена особа (працівник міліції, військовослужбовець тощо). Відповідно, А. А. Медведев і Н. Д. Дурманов розглядаючи необхідну оборону та здійснення службових повноважень правильно зазначали, що хоча в якості основного елементу цих вчинків є захист правоохоронюваних інтересів від суспільно небезпечного посягання, однак в першому випадку він здійснюється громадянином на основі розпорядження своїм правом, межі якого в кримінальному законі визначені для приватних а в другому - спеціально уповноваженою особою від імені держави і в порядку виконання службових повноважень, ознаки яких передбачені адміністративно-правових законах. Різниця між необхідною та уявною обороною полягає у дійсності (наявності) суспільно небезпечного посягання, яке при уявній обороні існує лише в уяві особи, що захищалася, внаслідок помилкової оцінки дій потерпілого та обстановки, що склалася.

Узагальнюючи вищезазначене ми можемо зробити висновок про можливість виділення у системі обставин, що виключають злочинність діяння групи «обставин, що виключають злочинність діяння від суспільно

небезпечного посягання». До цієї групи обставин входять необхідна оборона, уявна оборона та здійснення службових повноважень, які відрізняються між собою за суб'єктом та метою їх здійснення. Виділення групи «обставин, що виключають злочинність діяння від суспільно небезпечного посягання» допоможе впорядкувати та покращати сучасну систему правомірних суспільно корисних вчинків та є кроком вперед у напрямку подальшого теоретичного дослідження цієї групи обставин, що виключають злочинність діяння.

Науковий керівник: д.ю.н., докт. теології, проф., Стрельцов Є. Л.